

'Aflammeren voor topsporters'

Geiten zijn toppers in het produceren van melk als we ze goed in de teugels hebben. Lammeren produceren is vaak een moeilijke opdracht die er tussendoor komt om ze weer terug aan de melk te krijgen en nieuwe aanwas te hebben. In dit bioKennisbericht kijken we welke dingen vaak mislopen aan het einde van de lactatie, de droogstand en de opstart. Vanuit de ervaring met de zaken die vaak mislopen, komen we tot een mogelijke aanpak om deze problemen te vermijden. Met ervaringsverhalen van geitenhouders geven we aan hoe het kan. Daarnaast geven we enkele handvatten om de geiten bij te sturen als het nodig is.

Luxe of sobere slepende melkziekte

Aan het einde van de lactatie hebben geiten het vaak moeilijker om melk te produceren. Bij melkproductie speelt het groeihormoon een belangrijke rol. Dit groeihormoon op peil houden is moeilijk. Dit wordt ondermeer veroorzaakt door hormonen vanuit de dracht en het korten van de dagen, waardoor het hormoon melatonine de geiten parten gaat spelen. Zetmeel in deze periode zet snel aan tot vetvorming in plaats van melkproductie. Zo'n vette geit die voortijdig uit de melk gaat, krijgt vaak problemen bij de opstart van de volgende lactatie; luxe slepende melkziekte komt al vlug om de hoek kijken.

'De opstart van een nieuwe lactatie begint in de 2^e helft van de vorige lactatie'

Soms loopt het ook net anders. Geiten die nog strak in de melk zitten door een aangepast rantsoen en mooi weer, kunnen vaak vrij lang melk blijven geven, soms ten koste van zichzelf. Ze blijven soms melk geven tot het aflammeren. Vaak geeft het gebrek aan rust tijdens de afwezige droogstand aanleiding tot een lagere piek na het aflammeren. Het fameuze doormelken levert eerder melkverlies op dan dat het extra melk oplevert. Wel schuift het de melkproductie een beetje naar voren. Met veel voorjaarslammeringen kan hier nog wel eens een voordeel uitkomen. Je produceert meer wintermelk tijdens de vermeden droogstand en topt de zomerpiek een beetje af. Bij een te strakke productie tijdens de vorige lactatie met een sobere geit tijdens de droogstand, moeten we uitkijken voor een door soberheid veroorzaakte slepende melkziekte, zeker bij dieren die drachtig zijn van een drieling.

→ Ambitie

Biologische zuivel is onderscheidend in product, productiewijze en relatie met consument.

Een aantal speerpunten van de productwerkgroep Zuivel en Rundveevlees zijn:

- Producten ontwikkelen met een betere voedingswaarde en betere smaak;
- Bijdragen aan een passende uitbetaalprijs voor alle schakels van de keten;
- Kringloop sluiten en efficiënter werken met mineralen uit mest en voer;
- Robuuste dieren ontwikkelen met minder krachtvoer en minimaal antibioticagebruik;
- Versterken van de biologische geitensector.

Lopend onderzoek biologische geitenhouderij

Kostprijsoptimalisatie

- Kostprijsberekening
- Voeding (100% biologisch voeren en mineralen)
- Weerstand en gezondheid
- Fokkerij
- Arbeidsbehoefte op geitenbedrijven

Onderscheidendheid

- Welzijn en begrazing
- Productkwaliteit geitenmelk

Let op de signalen van slepende melkziekte: De geiten zijn te rustig en hebben koude oren. Beginnen ze dikke poten te krijgen dan ben je eigenlijk al te laat. Zijn ze te rustig en hebben ze warme oren dan is er een overmaat aan zetmeel.

Scorekaart voor gezondheid bij geiten

Stap 1: Eerste indruk bij binnenkomst in de stal

Signaal	Gevoelde situatie	De geiten zijn onveilig
Gedrag	Kalmen blijven liggen, komen naar voor op toe	Kalmen rennen weg
Algemeen uiterlijk	Wet uitvoering	Schrikachtig
Algemeen uiterlijk	Willing dieren herkauwen	Willing dieren herkauwen
Algemeen uiterlijk	Stapende melkdructie (zelden in combinatie met koude oren)	Rangere problemen / Extreme eiwitbezwam

Stap 2: De vrucht

Signaal	Gevoelde situatie	Overschot / Falst
Kleur	Witte/grijze of roze bij gekleurde geiten > mogelijk koper of jodium salt	Geel > mogelijk eiwit of kalcium overschot
Consist	Dof > mogelijk suiker of vetzuren salt	Moer geem
Structuur	Willing herkauwen / 2-3 x 10-15 of 10-20 herkauwen	Paard
Opbouw	Geen geiten na de ru e in melkdructie (ru e in melkdructie)	Door ru e na een week of langer

Stap 3: De kop

Signaal	Gevoelde situatie	Ziek
Stand van kop en oren	Angstig	Harigend
Kleur binnenkant	Witte/roze	Harigend
Stand van de ogen	Willing	Harigend
Alles	Willing	Harigend
Schudbuis	Willing	Harigend

Stap 4: De conditie

Signaal	Gevoelde situatie
Overschot	0 - 1,5
Dig afslimmen	2 - 3,5
Harigend	4 - 5

Stap 5: De herkauwactiviteit en de mest

Signaal	Gevoelde situatie	Gevoelde situatie
Herkauwen per minuut	100-120 dagen: 'He veel structuur'	100 dagen: 'He veel structuur'
Conductie	Droge keuzels > te weinig vettig, eenzaam af eten	100-120 dagen: 'He veel structuur'
Kleur	Blaak > te weinig opbrengend eiwit	100-120 dagen: 'He veel structuur'
Overschot vast	Willing	100-120 dagen: 'He veel structuur'
Overschot vloeit	Willing	100-120 dagen: 'He veel structuur'
Overschot zacht	Willing	100-120 dagen: 'He veel structuur'

Deze Scorekaart is te downloaden van www.bioconnect.nl of www.biogeit.nl

Laatste 3 weken van droogstand

Drie à vier weken voor het lammeren worden de dieren weer opgestart. Extra darmverteerbaar zetmeel in het rantsoen is in deze fase opportuun. Daarmee hou je hen uit de negatieve energiebalans terwijl hun lammeren meer plaats innemen in de buikholte. Dit gaat ten koste van de opnamecapaciteit van het voer. Voor optimale productie is gewenst om na het aflammeren langzaam het eiwitgehalte in het voer op niveau te brengen. Zolang dieren zeer gedreven zijn om melk te produceren en hun conditie het moeilijk heeft om peil te blijven is darmverteerbaar zetmeel het instrument bij uitstek om hen aan te sturen. Als ze hieraan minder behoefte hebben, zie je dat vaak nog voordat ze beginnen te vervetten aan een tanende alertheid en wil om in de melkstal te komen. Ze krijgen last van het fameuze 'friet met mayonaise gevoel'. Dit is de moment waarop de opstart van deze lactatie ten einde loopt en het darmverteerbaar zetmeel teruggenomen kan worden. Weet ook dat dit in principe de opstart van de volgende lactatie is, in die zin dat bij het niet ingrijpen in de fase deze dieren snel gaan zakken in de melk en zullen vervetten met het risico op luxe-slepende melkziekte in de volgende lactatiestart.

Droogstand

Geen droogstand maar doormelken is slepende melkziekte vermijden maar betekent ook geen biest en geen lactatiepiek. Zes weken droogstand is oké, maar dit vraagt soms wel twee maanden planning. Zeker bij dieren die nog een vrij hoge productie hebben terwijl er toch gekozen wordt voor droogstand om de piek van de volgende lactatie te halen. Dieren afremmen in melkproductie vraagt een strategie; licht beperken is een optie. Dit wil zeggen niet meer bijlichten in de winterperiode en uitgaan van de natuurlijke daglengte. Wat betreft rantsoenering zitten we op het einde van de lactatie vaak nog met vrij behoorlijke eiwitgiftigen gecombineerd met snel verteerbare koolhydraten. Het darmverteerbaar zetmeel (bijvoorbeeld maïsproducten) zou al een tijdje uit het rantsoen weg moeten zijn om te vermijden dat de dieren te vet worden. De eerste stap is het eiwit laten zakken. Na enkele dagen ook de snelle koolhydraten terug brengen. Dit sobere rantsoen met minder licht en één keer per dag melken leidt al vlug tot een dalende melkproductie. Na ongeveer een week kan er gestopt worden met melken. Dit is natuurlijk afhankelijk

van de melkproductie van de dieren bij aanvang van het droogzettraject. Sommige melkgeitenhouders gaan na het staken van de dagelijkse melkbeurt nog enkele keren om de twee dagen melken, maar meestal is dit niet nodig.

Eerste 3 weken droogstand

In het begin van de droogstand is het volledig opdrogen van het uier belangrijk om rust te krijgen zodat na het lammeren de productiepiek goed gehaald kan worden. Sobere voeding helpt hierbij, maar let op, straks moeten de geiten weer opgestart worden en dit vraagt een totaal andere strategie. Zorgen dat de geiten niet afvallen onder invloed van de "opdrogstrategie" is de kunst. Afvallen tijdens de droogstand levert voor geiten vaak een leverbelasting op die hen net voor én na het aflammeren parten kan spelen. Net na het opdrogen overgaan tot degelijke voeding, waarmee de geit haar conditie kan houden en de lammeren in de baarmoeder verder kan laten groeien, is de boodschap. Vaak vraagt dit eerder voldoende aandacht op vlak van energievoorziening terwijl de eiwitvoorziening minder mag zijn.

Harry van Wenum in Stroe

Ervaringen in de praktijk

Harry van Wenum en Magda Scholten melken 100 geiten in Stroe. Twee jaar geleden hadden ze last van sluimerende sobere melkziekte. Harry "Mijn vader had vroeger koeien en die voerde we heel sober, dit hebben we bij de geiten ook gedaan maar was eigenlijk te sober. We hadden toen veel problemen bij de opstart van de lactatie. Sinds twee jaar hebben we het droogstand rantsoen anders opgepakt. In de eerste helft van de droogstand voeren we graskuil met gerstmeel. De laatste drie weken van de droogstand vervangen we het gerstmeel voor maïsmeel. Bij de start van de lactatie voeren we graskuil met brok. In de tweede helft van de lactatie gaat het traag zetmeel uit de brok. Dit gaat nu al twee jaar goed. Maar sinds dit jaar melken we al vanaf eind april eenmaal daags. Hierdoor zijn de geiten in het einde van de lactatie eigenlijk iets te ruim in conditie".

Jan en Aafke van Tilburg in Oude Tonge gaan als volgt om met de opstart en droogstand van de geiten. Jan: "Ik zet de geiten allemaal droog, ongeacht het productie niveau. Op deze manier krijgt de uier rust en hebben we biest voor de lammeren. Vijf weken voordat de eerste

zijn worden ze nog een keer leeggemolken. Als het nodig is om de geiten te ontwormen doen we dat bij voorkeur in de droogstand, zodat we een oraal middel kunnen gebruiken. Om de geiten snel op te laten drogen krijgen ze geen krachtvoer meer en een paar dagen alleen hooi of iets dergelijks. Daarna beginnen we het rantsoen weer langzaam op te bouwen door eerst weer goed ruwvoer te voeren en daarna te starten met krachtvoer. Het ruwvoer bestaat in de winter hoofdzakelijk uit kuilgras en witlofpennen. In de zomer uit versgras en kuilgras. Het aandeel krachtvoer wordt langzaam opgevoerd, zodat ze een week voor ze beginnen te lammeren op het gewenste niveau zitten. Het krachtvoer bestaat hoofdzakelijk uit losse componenten, zoals tarwe, MKS, grasbrok en soja. Soms aangevuld met wat brok. Voor de opstart van de geiten zorgen we via de MKS voor voldoende smakvolle bestendige energie. De MKS wordt later in de lactatie verlaagd, maar zolang ze niet vervetten blijft het in het rantsoen. Pas als de geiten bij de bok gaan wordt er geen MKS meer gevoerd. Doordat we hoofdzakelijk gras voeren hebben we zelden last van te vette geiten en daaraan gerelateerde problemen zoals slepende melkziekte."

geiten gaan lammeren worden ze drooggezet. Het melken wordt niet afgebouwd, het stoppen met melken gebeurt abrupt. Na twee weken worden de uiers gecontroleerd en als ze nog niet goed opgedroogd

Jan en Aafke van Tilburg in Oude Tonge

Tips om geiten bij te sturen

- Geiten die mager zijn tijdens de droogstand, hebben behoefte aan extra energie. Vermageren mag niet, maïsmee, CCM, MKS of hele maïskorrels verhogen in het rantsoen kan een oplossing zijn.
- Na het aflammeren moet de melkproductie starten. Extra eiwit is gewenst. Het is goed om vanuit de rantsoenberekening te komen tot rantsoenopbouw. Probeer daarbij goed op de geiten zelf te letten.
- Het ureumgehalte in de melk wordt een maat om met eiwit te sturen. Bij een ureumgehalte lager dan 30 laat je vaak melk liggen, bij een ureumgehalte hoger dan 40 gaat er eiwit verloren en kan de eiwitovermaat gezondheid van de geiten negatief beïnvloeden.
- Voor hoogproductieve dieren is het vaak ook zoeken naar eiwitbronnen met relatief veel DVE tenopzichte van OEB, zeker bij veel onbestendig eiwit in de grasklaver. Sojaschilfers scoren hier beter dan zonnebloem- of koolzaad-schilfers.
- Vezelige mest vraagt vaak snellere energie. Snel zetmeel en suikers kunnen soelaas brengen, maar geven vaak aanleiding tot een lagere pens-pH met een risico op pensverzuring. Vetgehalte glijdt weg en diarree steekt dan de kop op. Deze grens opzoeken, levert vaak extra melk, maar geeft ook risico's.
- Voeren met pectines die snelle energie geven, is minder gevaarlijk en even doeltreffend om de penswerking te optimaliseren. Zo kan pulp altijd een

speciale plek krijgen in het rantsoen.

Maar ook met andere wortelgewassen of snel gegroeid voorjaarsgras kan hetzelfde doel bereikt worden.

- Zeker als de dieren in de tweede helft van de lactatie aan zichzelf beginnen te denken, wordt de keuze van energiebron belangrijk. Zetmeel en zeker darmverteerbaar zetmeel verhoogt het insulinegehalte in het bloed en kan aanzetten tot vervetting. Dezelfde energiehoeveelheid via pulp aangeven, gaat meer op de melk en gaat minder op het vlees werken. Hier zien we een wapen in duurmelkstrijd.
- Herkauwen moet, maar kan ook teveel worden. 60% van de dieren herkauwen in rust en ze herkauwen zestig maal per herkauwbolus. Bij lagere activiteit op dit vlak, is er behoefte aan een noodrem binnen handbereik: mooi stro of natuurhooi in de ruiven. Extra prik (bv. luzerne) opnemen in het rantsoen is een andere optie.
- Als we het vetgehalte zien wegglijden na enkele weken lactatie dan is dit enigszins normaal, maar kan dit ook door zure omstandigheden in de pens komen. Extra structuur of natriumbicarbonaat als zoutbron kunnen soelaas brengen, zeker als het lage vetgehalte ook gepaard gaat met slappe mest. Vaak schuilt het probleem ook nog in een andere hoek. Bijvoorbeeld als het eiwitgehalte goed is en hoger wordt dan het vetgehalte, dan wordt aandacht voor de vetvoorziening in het rantsoen belangrijker.

Kortom, ook al mekkeren uw geiten niet veel, ze hebben zoveel te zeggen. Luister goed met uw ogen zodat tijdig de teugels aan kunnen worden getrokken om ze op het goede pad te houden.

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouwsector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is financier van de onderzoeksprojecten.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector ongeveer 140 onderzoeksprojecten.

Contact

Tekst: Wim Govaerts en Nick van Eekeren,
Louis Bolk Instituut
telefoon: 0343 523 860
e-mail: n.vaneekeeren@louisbolc.nl

Eindredactie / Vormgeving / Productie:
Communication Services Wageningen UR
e-mail: h.vankeulen@wur.nl
telefoon: 0317 486 370